

Onzedelijke rechtshandelingen in de familiesfeer

Door Marcel Driessen
De Hair Vrijdag notarissen & adviseurs

Heel soms en soms vaker dan soms komt er in sommige families ruzie voor. Vorige week ontving ik een uitspraak van de Rechtbank Limburg waaruit van enige onenigheid binnen de familie bleek.

Wat was het geval:

Ouders droegen eigendom van enkele onroerende zaken over aan hun kleindochter terwijl er een procedure liep tussen die ouders en hun zoon. Saillant detail is dat de betreffende zoon ook de vader is van de betreffende kleindochter. De zoon was een juridische procedure gestart tegen zijn ouders, waarin hij stelde dat er een koopovereenkomst tussen hen bestond waardoor zij (de ouders) verplicht waren om bepaalde onroerende zaken aan hem (de zoon) over te dragen. Terwijl deze procedure nog liep, verkochten de ouders de eigendommen echter aan hun kleindochter.

De rechtbank concludeerde dat de transactie tussen de ouders en de kleindochter nietig was op basis van artikel 3:40 lid I BW. Dit artikel bepaalt dat rechtshandelingen die door hun inhoud of strekking in strijd zijn met de goede zeden of openbare orde nietig zijn.

Dit is iets anders dan een andere rechtsfiguur: de Actio Pauliana.

In de rechtspraak komt het regelmatig voor dat schuldenaren proberen hun vermogen buiten het bereik van schuldeisers te houden door strategische transacties, bijvoorbeeld door het overdragen van eigendom aan familieleden. Denk daarbij aan een auto die wordt verkocht aan een familielid zodat dit buiten de verhaalsmogelijkheden van de schuldeisers blijft terwijl de schuldenaar daar wel in mag blijven rijden van het familielid. De Actio Pauliana (opgenomen in artikel 3:45 BW) biedt schuldeisers de mogelijkheid om rechtshandelingen te vernietigen die door een schuldenaar zijn verricht om schuldeisers te benadelen. Hierbij is vereist dat de schuldenaar wist of had moeten weten dat de transactie nadelig (te lage koopsom voor de auto) zou zijn voor de schuldeisers. De nadruk ligt bij de Actio Pauliana op de benadeling zelf en de gevolgen hiervan voor de schuldeisers.

In de familiecasus was de rechtbank echter van mening dat de nietigheid van de transactie tussen de ouders en de kleindochter niet direct voortvloeit uit het nadeel voor de zoon, maar uit de onzedelijke strekking van de handeling zelf. Anders dan bij de Actio Pauliana is de onzedelijke intentie hier doorslaggevend, niet per se de nadelige gevolgen voor een specifieke schuldeiser.

Nietigheid betekent dat een rechtshandeling van rechtswege - automatisch en dus zonder dat daar een aparte handeling voor nodig is - ongeldig is. Bij vernietigbaarheid is een rechtshandeling wel geldig, maar kan worden vernietigd.

De rechtbank vond dat de overeenkomst tussen de ouders en de kleindochter, en de daaropvolgende levering, nietig was omdat het doel van de transactie onzedelijk was. De rechtbank oordeelde dat het kenbare doel van deze overeenkomst enkel was om de zoon te benadelen. De overdracht maakte het namelijk onmogelijk voor de zoon om zijn recht op de onroerende zaken nog af te dwingen, zelfs indien hij in de lopende procedure in het gelijk zou worden gesteld. De rechtbank wees erop dat de timing van de overdracht verdacht was: de ouders vroegen kort tevoren uitstel van de zitting op basis van de broze gezondheidstoestand van de vader, maar verschenen daarna wel bij de notaris voor de overdracht aan de kleindochter.

Ook de financiële afspraken waren dubieus. Een deel van de koopsom werd omgezet in een schenking en het resterende deel in een lening, wat betekende dat er voor de zoon geen mogelijkheden zouden zijn om op de koopsom verhaal te halen. De rechtbank concludeerde dat deze constructie erop gericht was de zoon buitenspel te zetten en dat de handeling daarom nietig was op grond van artikel 3:40 BW.

In een eerdere uitspraak bepaalde de Hoge Raad al dat een rechtshandeling nietig is als deze een onzedelijke strekking heeft, zelfs als het nadeel voor een schuldeiser nog niet vaststaat. In de familiecasus was het moment waarop de transactie werd uitgevoerd cruciaal: het was duidelijk dat zowel de ouders als de kleindochter de gevolgen van de overdracht voor de zoon konden voorzien. Hiermee was de benadelingsintentie voor alle betrokkenen kenbaar, en dat vormde de basis voor de nietigheid.

Ik vrees dat een gezamenlijke kerstviering er dit jaar helaas niet in zit.

Notaris